

БАЗАЛЫК ОКУУ ПЛАНЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ ФУНКЦИОНАЛДЫК ТОЛУК БААЛУЛУГУ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛНОТА ЦЕННОСТИ БАЗОВОГО УЧЕБНОГО ПЛАНА В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: макалада, базалык окуу планынын б(алты) областан турушунун себептери жана андагы окуу предметтер аркылуу билим берүүнүн функционалдык толук баалуулук кандайча жүзөгө ашыруу маселеси, инсандык сапаттын өнүгүүсү билим берүү системасынын иерархиялык структурасынын бардык элементтерин кучагына ала тургандыгы жана бул жерде борбордук фактор окуу планы экендиги каралат. Эгерде инсандык сапаттын калыптануусуна педагогика жана психология илиминин мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн чегиндеги концепция, стандарт, окуу планы, окуу методикалык комплекс багыт алса билим берүү өз нугунда өнүгө ала тургандыгы көргөзүлөт.

Аннотация: в статье рассматриваются причины структурирования базового учебного плана из 6 (шести) областей и проблемы реализации функциональной полноты ценности Базового учебного плана в образовании через учебные предметы, также проблема развития личностного качества, охватывающего все элементы иерархической системы образования и что здесь центральным фактором является учебный план. Показано, что, если на формирование личностного качества будут ориентированы концепция, стандарт, учебный план, учебно-методический комплекс в рамках закономерностей педагогической и психологической науки, то образование будет развиваться в должном русле.

Түйүндүү сөздөр: функционалдык толук баалуулук, сапаттык өнүгүү, фундаменталдык билим, инсандын структурасындагы компоненттер, адамдын генетикалык программасындагы инварианттык иш-аракеттер, инсандын типологиялык касиеттери, детерминанттар, сапаттык өнүгүү, түйүндүү компетенттүүлүктүн өнүгүүсүнүн илимий негизи.

Ключевые слова: функциональная полнота ценности, качественное развитие, фундаментальное знание, компоненты в структуре личности, инвариантные действия в генетической программе человека, типологические свойства личности, детерминанты, научные основы развития ключевых компетентностей.

Билим берүү дегенибиз – инсанды, коомду жана мамлекетти гармониялдуу өнүктүрүү максатында үзгүлтүксүз жана системалуу уюштурулган окутуу жана тарбиялоо процессинде билимдин, билгичтиктердин, көндүмдөрдүн структуралык - логикалык системасынын калыптануусу, ошондой эле инсандын таанып билүү потен-

циалынын өнүгүүсүнүн белгилүү деңгээли. Бул процесс жана анын натыйжасы окуу планы аркылуу жүзөгө ашырылат. Ал эми окуу процессинде инсандын структурасындагы негизги блокторго (ички талап, психикадагы функционалдык механизмдер, инсандын типологиялык касиеттери, билим тажрыйбалар) дал келген генетикалык программада жаткан иш-аракеттердин өнүгүүсү билим берүүнүн функционалдык толук баалуулугун аныктайт.

Билим берүү илимий жактан негизделген мазмундук түзүмдү кучагына алган татаал иерархиялык структура. Ал эми билим берүү мазмуну дегенибиз бул инсандын сапатына жана касиетине прогрессивдүү өзгөрүүлөрдү алып келген процесстердин камсыз болуусу.

Бул процесстерди камсыздаган мазмунду аныктоонун жана жүзөгө ашыруунун жолдорун айкындоочу негизги детерминанттар (чечүүчү факторлору) болуп төмөнкүлөр эсептелет: билим берүүнүн жалпы максаты, инсандык сапатын өнүгүүсү, ушул жагдайга жараша билим берүү мазмунун илимий жактан негизделүүсү, адамдын жекече өнүгүүсүнүн өзгөчөлүктөрү. Демек, инсандык өнүгүү билим берүүнүн иерархиялык структурасынын бардык элементтерин кучагына алат.

Адамдын жаратылышында берилген негизги детерминант бул инсандын сапаттык өнүгүүсү. Инсандын сапаттык өнүгүүсү – коомдук мамиледе орчундуу орунду ээлөгө мүмкүндүк берген белгилүү багыттагы туруктуу доминанттык система катары калыптанган жекече касиет. Ал эми бул өнүгүүнү камсыз кылган чечүүчү фактор–инсандын генетикалык программасындагы төмөнкү инварианттык иш-аракеттер болот: таанып-билүү жана акыл-эс тутум аракети; адептүүлүк көндүмдөрүнө багыттуулук; КОМУНИКАТИВДҮҮЛҮК; эмгектенүү жолун үйрөнүү аракеттери; эстетикалык өнүгүү аракеттери; өз дене келбетин ден-соолугун сактоо коргоо аракеттери;

Ал эми бул иш-аракеттердин өнүгүүсү окуу планындагы предметтердин мазмуну аркылуу жүзөгө ашырылат. Эгерде ага педагогика жана психология илиминин мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн чегиндеги концепция, стандарт, окуу пла-

ны, окуу методикалык комплекс аркылуу инсандык сапаттын калыптануусуна багыт алса билим берүү өз нугунда толук баалуулук жолунда өнүгө алат.

Билим берүүнүн функционалдык толук баалуулук механизми инсандын структурасындагы негизги блоктор (схема №1) менен адамдын генетикалык программасындагы иш-аракеттердин дал келүүсүн шарттап, илимдин теориялык жана практикалык жактарынын өз ара байланыштырып, коом, мамлекет, ар бир мезгилдин койгон талабынын негизинде инсандын өнүгүүсүн жүзөгө ашырып турат.

Инсанды өнүктүрүүнүн методологиялык жана теориялык негизи В.С. Леднев (12), К.К. Плато-

нов(16), М.С. Каган (9), Н.И. Непомнящая, инсанды өнүктүрүү менен предметтин мазмунунун калыптандырып окутуудагы философиялык, психологиялык жана педагогикалык концепциялар (Б.Г. Ананьев, И.Б. Бекбоев, И.С. Якиманская, В.Н. Краевский (11), И.Я. Непомнящая, Лернер (13), А.Е. Абылкасымова (1), В.С. Леднев (12)), окутуунун сырткы жана ички чөйрөсүнүн биригүү диалектикасы жөнүндөгү философиялык жобо (Б.С. Гершунский (3), Н.И. Непомнящая (15) тарабынан изилденген. Ушул изилдөөлөрдүн негизинде инсандын структурасындагы компоненттер төмөнкү схемада келтирилди.

Таблица №1

Инсандын структурасындагы компоненттердин ордун салыштыруу менен аныкталуусу

Инсандын структурасындагы компоненттер						
Блоктор	А.Г. Ковалев	К.К. Платонов	М.С. Каган	И.Я. Лернер	Я. Щепанский	Н.И. Непомнящая
I V	Багыттуулук	Багыттуулук	Чыгармачылык потенциал Коммуникативдик Көркөмдүк	Багыттуулук	Социогендик	Багыттуулук
II I		Билими, Билгичтиги, көндүмү	Маалыматты топтоо жана кайра иштеп чыгуу	Билим- инсандын тажрый басы		Билим тажрый басы
II	Психикалык процесстер	Психикалык процесстердин өзгөчөлүк-төрү	Иш-аракет механизмин башкаруу Өзүн өзү жакшыртуу	Психикалык процесстер	Психогендик	Психикалык Функционалдык механизмдер
I	Мүнөз, Темперамент жөндөм	Инсандын типологиялык касиеттери	-	Инсандын ички талабы	Биогендик	Ички талабындагы инсандык өзгөчөлүктөр

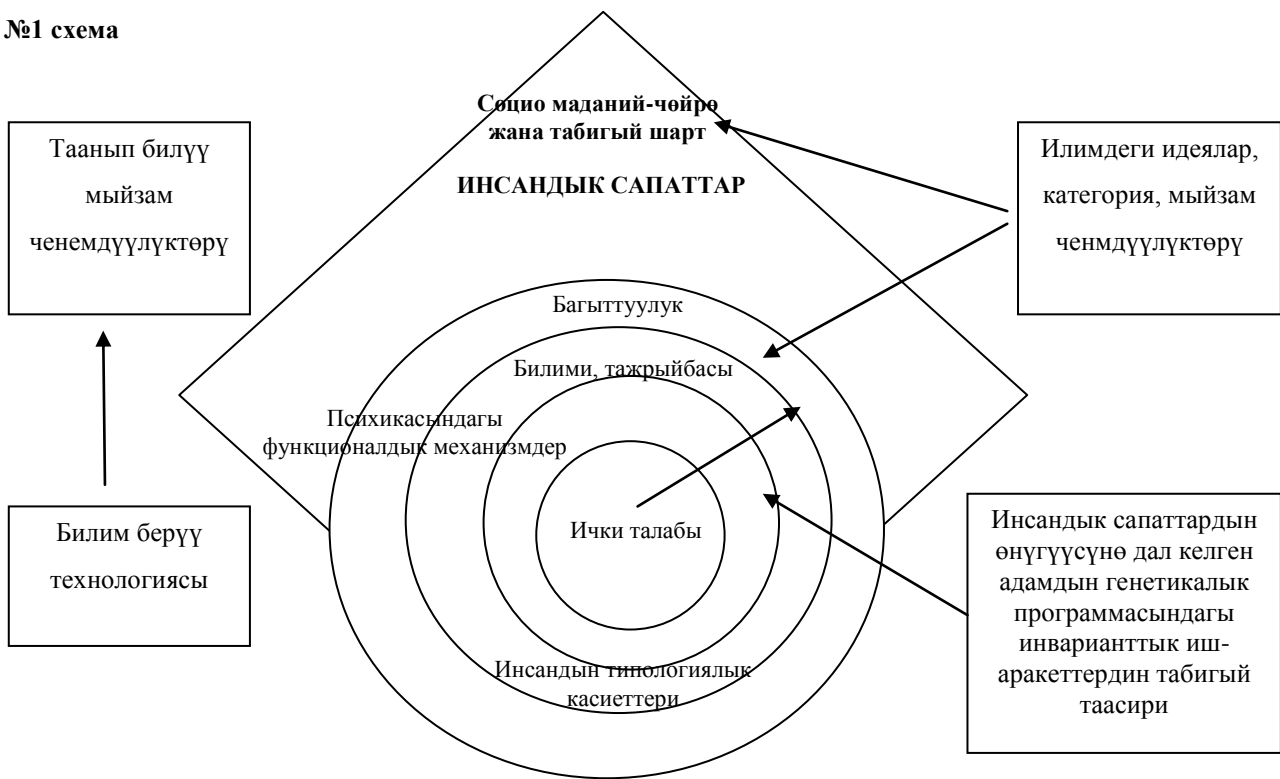
Бул көргөзүлгөн изилдөөлөрдү төмөнкү жалпыланган схемада элестетүүгө болот. Демек, бул жерде инсандын структурасындагы борбордук маселе болуп, анын табигый талабы, психикасындагы функционалдык механизмдер, типологиялык касиеттер, билим тарыйба, багыттуулук жана ага инсандык сапаттардын өнүгүүсүнө дал келген адамдын генетикалык программасындагы инварианттык иш-аракеттердин табигый таасири көргөзүлгөн.

Окуу предметтеринин окуу планында 6 (алты) тармакка (областарга) бириктирилүүсү адамдын

генетикалык программасында жаткан иш-аракеттердин схемада көргөзүлгөн инсандын структурасындагы компоненттерге туура келген шарттагы өнүгүүнү камсыздайт. Демек, ар бир предметте баланын функционалдык механизмине дал келген маалыматтар бериле турганын изилдөөлөрдүн (12.) негизинде түзүлгөн төмөнкү схемалардан көрүүгө болот. № 3, 4, 5, 6 схемалардан ар бир предмет же алардын топтому генетикадагы программалык иш-аракеттин өнүгүүсүндө доминанттык ролду аткара тургандыгы көрүнүп турат.

Инсандын структурасы жана ага дал келген адамдын генетикалык программасындагы инварианттык иш-аракеттердин табигый таасири

№1 схема

№ 2 схема

Акыл-эс тутумду өнүктүрүүгө багытталган предметтердин структурасы

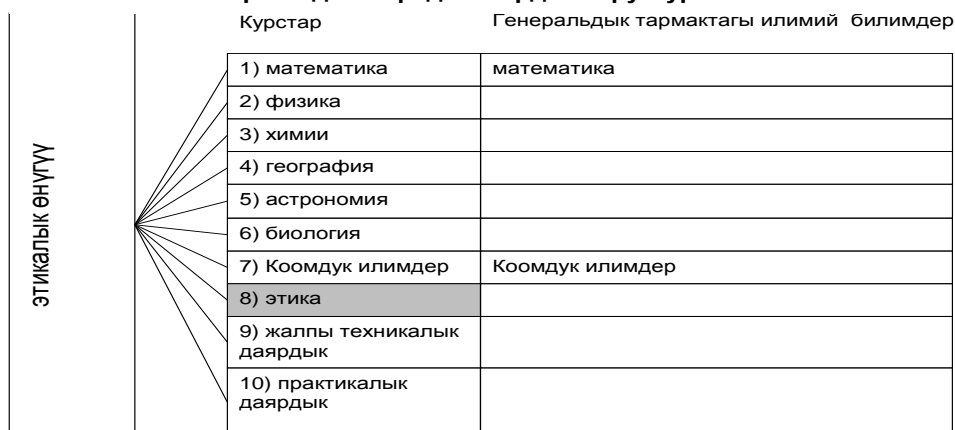
№ 3 схема

Эмгектенүү жөндөмдүүлүктөргө багытталган предметтердин структурасы

№ 5 схема

Жалпы билим берүү системасын нравалык өнүгүү өнүтүнөн карагандагы предметтердин структурасы

№ 6 схема

Эстетикалык өнүгүү позициясынан карагандагы билим берүү системасынын предметтик структурасы

№7 схема

Дене турпатынын өнүгүү позициясынан карагандагы билим берүү системасынын предметтик структурасы

Курстар	Генеральдык тармактагы илимий билимдер
1) философия	
2) математика	математика
3) физика	
4) химии	
5) география	
6) астрономия	
7) кибернетика	
8) биология	
9) физкультура	
10) психология	
11) Коомдук илимдер	коомдук илимдер
12) этика	
13) тил	
14) эстетика	
15) практикалык даярдык	

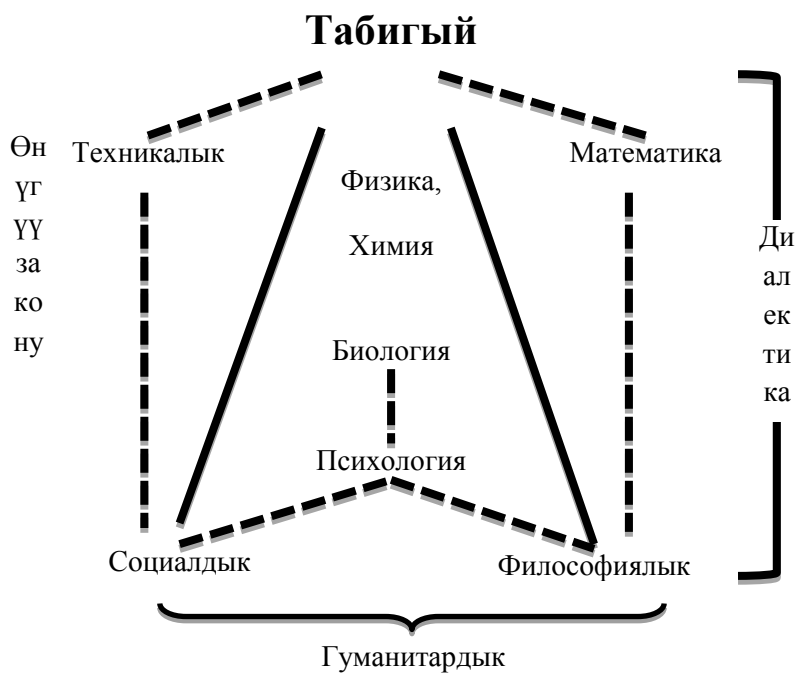
Дене турпатынын өнүгүүсү ж-а ден соолук маданияты культуура здорovia

Мында ар бир предмет доминанттык ролду ээлөө менен бирге кошумча иш-аракетти да аткарат. Ошондуктан окуу планына улам жаңы курсту киргизүүнүн кажети жок. Аны мына ушул 6 (алты) комплекс аткарат. Ар бир предметтин өзөктүк багытын түзүүчү линиялардагы материалга окуучу акыл токтотуп ага баланын мазмундук ой жүгүртүүсү байланып андан кийинки материалды өздөштүрүүгө жол ачылат. Ошентип негизги түшүнүктөр калыптана баштайт да мазмундуу ой жүгүртүүнүн ички түрмөгү иреетелип

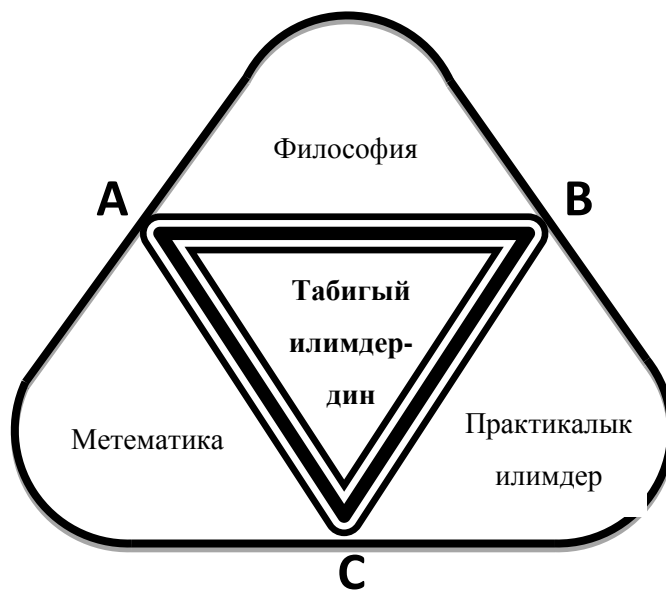
түзүлөт. Бул учурда адамдык жашоонун жекече дарамети өзүнө сезиле баштай тургандыгы Э.Г. Юдин (20), Л. Клинберг (12), Л.С. Выготский (5), И.Б. Бекбоев (1), Э.М. Мамбетахуновдун (16), изилдөөлөрүндө белгиленген. Ал эми Б.М. Кедровдун, А.А. Ляпуновдун жана В.С. Казаковцевдин жана В.С. Ледновдун изилдөөлөрүндөгү түзүлгөн 6 (алты) област боюнча көргөзүлгөн предметтердин билим берүү системасында белгилүү орунду ээлей тургандыгы төмөнкү (№7, 8, 9, 10) схемаларда аныкталган.

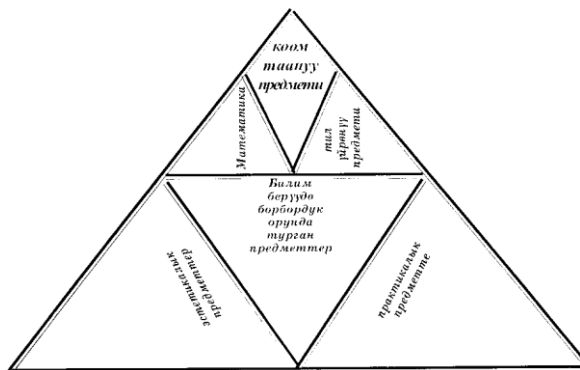
В.С.Казаковцев боюнча №7 Схема

Б.М. Кедров боюнча №8 схема

А.А. Ляпунов боюнча №9 схема

ЖАЛПЫЛАНГАН СХЕМА №10

Бул схемалардан көрүнүп тургандай борбордук орунда табигый-математикалык предметтер жайгашса генералдык линияда – коом таану жана математика ошондой эле тил илимдери боюнча предметтер орун алган. *Билим берүү системасында предметтердин ушундайча жайгашуусу алардын Функционалдык толук баалуулук механизмин коом, мамлекет койгон – компетенттүүлүк талаптын шартында жүзөгө ашырылуусун камсыздайт.* Анткени биз жогоруда белгилегендей бул шартта инсандын структурасына дал келген, анын генетикалык программасындагы иш-аракеттердин аткарылуу процесси жүрүп турат. Учурда коомдун жана мамлекеттин талабы менен жогорку факторлордун айкалуусу төмөнкүчө мүнөздөлөт:

Кыргыз Республикасында да башкалар сыяктуу эле көп багыттуу технология жана ага жараша түзүлгөн коомдук кырдаал дайыма улана берет. Бул өнүгүүнүн негизги багыты болот. Ошентип, коомдун өзөгүн Эл аралык жана өз ара конкуренцияга жөндөмдүүлүк түзөт. Демек, мындай коом билимдүү, маданияттуу, социалдашуу адаптациялык жөндөм аркылуу коомго кире алган кесиптик, функционалдык жактан сабаттуу ж.б. атуулдук компотенттүүлүккө ээ болгон. Адам приоритеттүү абалда жашап кете алышы мүмкүн. Ушундай коомго жана анын өнүгүү тенденциясынын инварианттык өзөгүнө дал келген же болбосо адеватттуулук мыйзамга негизделген инсандын модели билим берүүнүн стратегиялык багытын аныктайт. Атап айтканда мектептин жана ЖОЖдун бүтүрүүчүсү 10-20-жылдан кийин кандай адам болот? Анын моделинде кандай сапаттар болгондо, ал коомдо алгылыктуу орунду элей алат. ИЗИЛДӨӨЛӨР КӨРгөзгөндөй бүтүрүүчүнүн модели төмөнкүчө болууга тийиш: өзүнө жана коомго тиешелүү конкреттүү маселелерди чечүүгө тез киришүү жана аны ийгиликтүү аткарууга дал келген билимдин матрицасы аркылуу тармактык маалыматтын навигациялык жагдайын таап, керектүү жүктөмүнө жетишүү (Когнитивдүү компетенттүүлүк); муну тыннымсыз өзгөрүп турган коомдун, полимердик социомаданият шартында аткара алуу. Ошол эле мезгилде командасынын алдында жоопкерчиликти өзүнө алуу жана башкалардан да жоопкерчиликти талап кылуу укугуна ээ болуу, сөз сүйлөө, эсептөө, анализдөө маданиятына ээ болуп, линг-

вистикалык жактан белгилүү деңгээлдеги компетенттүүлүк (социалдык-коммуникативдүүлүк). Мектептин бүтүрүүчүсү жалпы адам баласына, өзүнө, мамлекетине тиешелүү императивдик мамиледеги баалуулуктарды функционалдык деңгээлде аткара алуу (өзүн-өзү уюштуруу жана проблемаларды чечүү);

Ошентип, мына ушул айтылгандар орто мектептин иш-аракетинин натыйжасы (продуктасы) боло алат. (1, 13-25)Коомго жана анын өнүгүү тенденциясынын инварианттык өзөгүнө дал келген же болбосо адеватттуулук мыйзамга негизделген инсандын модели билим берүүнүн стратегиялык багытын аныктайт.

Адабияттар:

1. Бекбоев И.Б. Субанова М. Ж.Б. Содержание личностных качеств в предполагаемой, (обобщенной) модели выпускника 12-летней школы.// ИЗВЕСТИЯ КЫРГЫЗСКОЙ АКАДЕМИИ ОБРАЗОВАНИЯ, 2008. – №1.– с. 13-25
2. Бекбоев И.Б. Поиск путей интеграции различных концептуальных подходов определения содержания школьного образования // Вестник КНУ имени Ж. Баласагына. – Б., 2004. – С. 7-.2
3. Даутова О.Б. Крылова О.Н. Современные педагогические технологии в профильном обучении. Учеб.- метод. пособие для учителей Под ред. Тряпицной. СПб.: КАРО, 2006.– 176 с.
4. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. (Как мы мыслим): Пер. с англ. – М.,99.
5. Ей юй хуа. О стратегии развития китайского образования // Педагогика, 2001. – №4.С. 106-108
6. Каган М.С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа). – М.: Просвещение, 1974.
7. Леднев В.С. Содержание общего среднего образования. Проблемы структуры. – М.: Высшая школа, 1980. – 360 с.
8. Непомнящая Н.И. Становление личности ребенка. – М.: Педагогика, 1992. – 160 с
9. Платонов К.К. Структура и развитие личности //АН СССР. – М.: Наука, 1986. – 255